

— | | —

Josepha Mendels

Je wist het toch

Roman

Cossee
Amsterdam

— | | —

1 De dichter en de bergen

Vanavond zal de dichter de bergen weerzien.

De lange jongen, met wie hij 's middags afgesproken heeft, komt hem halen en geeft hem een paar espadrilles. De dichter neemt afscheid van de herbergier en zijn jonge dochter. Hij drukt de man de hand en het meisje begeleidt hem naar buiten, wenst hem goede reis en zoent hem op zijn mond. Hij zegt: 'Niet meer dan vier uur ben ik jullie gast geweest, ik heb alleen gezeten aan een kleine tafel achter de kachel en gegeten wat jij mij hebt opgediend. Toen je de koffie bracht en ik je vroeg hoeveel ik je schuldig was, antwoordde je: Niets, u kunt uw geld veel beter gebruiken, en: Kan ik u misschien ook helpen want ik weet dat u naar ginds toe wilt, en je wees naar de overkant van de bergen, waar het land ligt dat, met wat geluk, naar vrijheid leidt. Je hebt me geholpen en misschien zien we elkaar terug.'

Hij denkt: Kon ik maar hier met jou blijven en werken en met en door jou de bergen leren liefhebben. Want de dichter heeft nooit veel van de bergen gehouden. Hij noemde het landschap pretentius en arrogant, denkende aan de mildheid der duinen.

De lange jongen zegt: 'We moeten flink doorlopen.'

Dat is alles. Eerst steken de witte espadrilles nog af, maar dan worden ze bruin als de smeltende sneeuw en dan met die sneeuw mee zwart als de nacht. De jongen heeft een zaklantaarn en als hij bemerkt dat de dichter zich moeilijk door een kreupelbos beweegt, licht hij hem bij, soms reikt hij hem de hand, altijd zwijgend.

Zo gaan er bijna twee uur heen, en juist als de dichter wil vragen of hij even mag rusten, zegt de jongen: 'Wacht u hier,' en wijst hem een steen om te zitten, en er is een ster die tussen de wolken fonkelt waar de dichter maar steeds naar moet kijken. Zijn vingers tasten over zijn armen en benen, alsof hij wil voelen of hij nog bestaat, dat hij het zelf is, Frans Winter, alleen en verlaten.

Hij zint en zint maar herinnert zich niet waar hij gisteren was, eergisteren of de dag voor eergisteren. Hem bereikt alleen nog zijn huis in Eindhoven, en van dat huis vooral het slot op de buitendeur en het sleutelgat dat rondom verveloos was. Zo heb ik de deur gesloten, zegt hij hardop, twee keer naar rechts, en hij herhaalt die beweging met zijn hand, twee keer naar rechts, en toen heb ik de sleutel aan Marjolijn gegeven, die met Annette en Karelkje in de straat stond te wachten. Daarna heb ik ze weggebracht naar vrienden, de kloek met haar kuikens.

Daarna...

Dat ligt nu alles al zo lang achter mij, ik weet niet eens meer precies hoe onze eetkamer was ingericht. En welk schilderij hing er toch links van het raam? Dat

landschap met die ene koe of die zonsondergang op Texel? Annette, heeft ze grijze of groene ogen en sliep Karelkje de laatste tijd eigenlijk nog in zijn wieg of al in een kinderbedje? Het huwelijk van Marjolijn en mij is door de jaren heen gegroeid tot een goede gewoonte, het was wat je noemt een leven in gemeenschap, waarnaast ik nog mijn eigen leven maakte: het samenkomen met vrienden en soms een voorbijgaande verliefdheid. Nu ben ik opeens een vrij mens, niets dan een dichter die de bezetting ontvlucht en de oorlog tegemoet reist. Ik wil iedereen en alles in een schuilhoek van mijn hart duwen, Moeder, Marjolijn, en de kinderen, en de rest van dat hart zal ik wijd openzetten. Misschien dat Karelkje weleens door het schuilhoekje terug weet te glippen, maar daar heeft hij recht op, want wat ken ik van hem behalve zijn pruillip en zijn witte haar dat iedere dag witter werd? Een keer heb ik hem in mijn armen gehouden – vier maanden was hij toen – alsof ik hem vergiffenis wilde vragen voor het tekort aan vaderliefde, dat ik hem in zijn kleine oorlogsbestaan had betoond. Later zal ik dit inhalen. Later, later, zal ik dan Marjolijn nog liefhebben? Maar waarom niet, heel ons samen zijn heb ik van haar gehouden, een andere vrouw is tot nu toe niet in staat geweest dit van mij af te nemen. Integendeel. Wanneer, en hoe zal ik ze allen weerzien?

Vrij, vrij, ik ben vrij. Een nieuw leven ligt voor me...

Zo zit hij daar maar steeds op die steen en vergeet dat hij wacht, hij kijkt in het duister en zijn lippen bewegen, en wanneer hij 'vrij' zegt, ik ben vrij, dan lacht

zijn mond. Hij voelt opeens weer die zoen die het meisje hem vanavond heeft gegeven en dit brengt hem tot de werkelijkheid terug. Hij wordt nu onrustig en roept: 'Hallo, vergeet je me?' Dan staat hij op en loopt tegen iemand aan. Het is de lange jongen. 'Geef mij een hand,' zegt hij, 'ik zal u naar ons hol brengen.' Bij het licht van een petroleumlamp staat daar een tweede gids: 'Heb maar geen angst, Monsieur, ik heb gisternacht nog drie generaals over de grens geholpen. Ze zitten nu al in Barcelona achter een fles wijn.' De dichter bukt zich, gaat naar binnen en zoekt in zijn portefeuille om de lange jongen te kunnen betalen. Die zegt, terwijl hij de biljetten weigert: 'Je had me meer beloofd, ik zou immers een extraatje krijgen, omdat je je schrijfmachine hebt verkocht.'

'Ja, ik heb hem verkocht,' antwoordt hij. Zijn schrijfmachine, zijn instrument. Oudere vrienden hebben nooit begrepen dat hij zijn gedichten direct tikte, maar hij heeft altijd beweerd dat niets gemakkelijker is en dat iedereen dichter kan worden, als je alleen maar de goede toetsen aanslaat. Nu staat diezelfde machine in het bureau van een kruidenier..

Hij legt er nog een biljet bij. De lange haalt zijn schouders op en gaat weg. 'Heidaar!' roept de dichter, 'wacht even,' en krabbelt een paar woorden op een papiertje. 'Geef dit aan de dochter van de hotelier.' De jongen neemt het aan en schaamt zich niet het briefje open te vouwen. Hij leest: Alles gaat goed. De eerste gids was volkomen ongeïnteresseerd, hij wilde het geld van mijn

machine niet aannemen. Na de oorlog zullen wij deze patriotten huldigen. Na de oorlog wil ik je weerzien.

De lange zegt: 'Maar Monsieur, luister nu toch eens even, ik waag mijn leven voor het uwe.'

De dichter geeft geen antwoord meer. 'Je bent moe,' zegt de ander nu, 'probeer wat te slapen, de tocht zal lang en moeilijk zijn,' en biedt hem zijn matras aan, waarop hij gaat zitten, zijn twee aktetassen op de schoot. 'Een sigaret?' 'Mooi etui,' antwoordt de nieuwe gids, en weegt het op zijn hand. 'Verzilverd of zuiver zilver? Als het zuiver zilver is, en je hebt ook nog wat geld over, dan kan ik je zelfs tot dicht bij Barcelona brengen.'

'Dat is niet nodig, als ik maar tot het eerste Spaanse dorp kom.'

'Ga nu toch slapen.' 'Maar ik ben niet moe.' 'Je hebt veel te veel meegesleept. Dat moeten we allemaal maar dragen, laten we samen uitzoeken wat er achter kan blijven.' 'Nee,' zegt de dichter, 'alles wat erin zit heeft waarde voor mij.' Maar reeds heeft de gids een van de twee tassen in zijn hand en gooit de inhoud op de matras. Boeken, papieren en warempel een gouden horloge! 'Had je ook beter kunnen verkopen!' Portretten, ondergoed en verdraaid ook nog een spiksplinternieuw fotoestel. 'Twee vulpennen, nou mannetje, je bent niet te beklagen. Wat is dat? Een buisje aspirines met Spaans geld?'

'Voor mijn vrienden daarginds.' Als ik er ooit kom...

Hij houdt zijn tweede aktetas stevig vast, want hij voelt dat hij tegen deze man niet is opgewassen. Zelf

altijd vol vertrouwen is het wantrouwen hem vreemd en vijandig, maar vanavond is het toch of iemand hem waarschuwt: Wees op uw hoede! Het stormsignaal uit zijn kleine vaderland. Met de sloten door de weilanden, en de koeien ervoor, te lui om naar de overkant te springen. Maar met donkere nachten zoals deze. 'Ik wil weggaan,' zegt hij tot de gids, 'dit is tijd verknoeien. Morgen of overmorgen kan ik wel uitrusten.'

Hij volgt nu het licht van de zaklantaarn. Het motregent, de paden zijn glibberig en hij heeft veel moeite zijn evenwicht te bewaren.

Voor, naast en achter hem verrijzen de bergen, steeds hoger, steeds hoger. Wanneer zullen ze op hem vallen? De maan breekt door de wolken, een kleine schijf, hij kan er een d van maken: laatste kwartier. Naast de maan en die ene nog steeds fonkelende ster komen nu wat andere sterren, en het is of dat het lopen lichter maakt. Hier ga ik nu, naar het onbekende toe, denkt hij. Ik ben gelukkig. Ik behoef die vriendelijke man met zijn licht maar te volgen, en alles zal goed gaan. Waarom was ik toch zo wantrouwig? Hij is een goed mens, hij brengt mij weg en als ik hem nog iets meer geef, zelfs tot Barcelona, heeft hij gezegd. Maar dat is niet nodig, wanneer ik alleen maar voor morgennacht in een dorpje ben aangeland, een bed heb. Ik ben een mens die vlucht voor een ander. Voor een heel leger anderen die zich nazi's noemen. Als ik niet vlucht pakken ze me op. Welk recht hebben zij een ander mens de vrijheid

te ontnemen? En waarom ontnem ik hun de vrijheid niet, waarom zorgen mijn makkers en ik er niet voor dat zij hun biezen moeten pakken? Als ik gebleven was, zouden ze mij gevonden hebben, nu ben ik gevlucht. Ik ben geen man meer met een nationaliteit, ik ben een vluchteling, het is nu mogelijk mijn hele verleden te vergeten door een ander op te dissen. Mijn landgenoten zullen mij met open armen ontvangen, want ik zal mijn land gaan dienen. Ik wil matroos worden en varen op een onderzeeër.

Het pad stijgt, hij blijft even staan, de gids loopt door met regelmatige maar steeds grotere stappen. 'Wacht even!' roept hij, want hij kan hem niet bijhouden en haast zich het licht van de lantaarn niet uit het oog te verliezen. Nu ziet hij niets meer, en, onder iedere arm een aktetas, trapt hij met zijn voeten de struiken kapot, scheurt zijn espadrilles aan de stenen, tot hij eindelijk een honderd meter voor zich de gids weer ontdekt, die zich omdraait en het licht van de lantaarn op het pad laat schijnen. De dichter voelt zich als een armoedige handelsreiziger, zo met die twee tassen, gehavend en bezweet: niets verkocht vandaag, maar morgen zal het stellig beter gaan. 'Je moet mij op de voet volgen,' zegt de man op een geïrriteerde toon. 'Geef mij die bagage maar, anders kom je er nooit.'

Ze lopen nu weer achter elkaar, de gids draagt alles in een jutezak die over zijn rug hangt. Zijn gebogen lichaam is als uit hout gesneden. Een fijne, goede vent toch, denkt de dichter, en ik ben een gek. 'Hallo, wil je

nog een sigaret? Laten we dan even rusten.'

'Geen tijd,' antwoordt hij, terwijl hij zich omdraait, 'en schreeuw toch niet zo. Zie je daarginds die muur? Nee niet links, maar rechts voor je.' De dichter tracht in het duister iets te onderscheiden en ontdekt vaag wat geels. Het heeft geen zin nee te antwoorden, dus zegt hij: 'Ja, ik zie een muur.' 'Dat is een dorp,' fluistert de gids die naar hem toe komt, 'ik ga even alleen verder om te zien of er geen politie is. Wacht hier op me, over twee minuten ben ik terug.'